

Ingaschamaint per ün spazi vital prezios

Voluntaris refan a Sent ün mür mort

■ (anr/fa) 11 personas passaintan quists dis a Sent ün'eivna da vacanzas cun refar ün mür mort in vicinanza dal cumün. Da lur lavur profitan tant il purtret da la cuntrada sco eir la natüra. Per pussibilitar la cultivaziun da chomps sun gnüts terrassats in Engiadina Bassa grondas parts dal terrain agricul. Quai han fat ils paurs cun agüd dad uschedits mürs morts, vül dir sainza molta. (Cunquai chi's sa cha quels mürs dan ün dachasa a da tuotta sorts bes-chinas e plantas as douvra hozindi eir l'expressiun mürs sechs.) «Cun l'ir dals ons as diminuischa la stabilità da quels mürs», ha declerà *Angelika Abderhalden* da la fundaziun Pro Terra Engiadina (PTE) in marcurdi in occasiun d'üna visita a las 11 personas chi lavuran quist'eivna a Von, ün cuntegn in vicinanza dal cumün da Sent, «per evitar cha quists mürs croudan in muschna organisaina daspö ün pèr ons acziuns per refar mürs sechs.» Gnüda a far la visita es eir *Regula Ott* dal Fond svizzer pella cuntrada (FSP), il qual güda a finanziar quistas eivnas.

In collavuraziun cun SUS e Pro Natura

La PTE es üna fundaziun chi'd es gnüda constituída da l'on 2009 dal cumün da Ramosch e da la Fundaziun pella protecciun da la cuntrada svizra. Il böt da la fundaziun engiadinaisa es da realisar progets a favur da la natüra in profitond da las sinergias cun l'agricultura, la silvicultura, la protecciun da la natüra ed eir cul turissem. «Per realisar il proget da refar ils mürs sechs vaina il sustegn da la SUS (Stiftung Umwelt-Einsatz Schweiz) e da la Pro Natura», ha cuntinüà la biologa *Abderhalden*. Cun seis passa 110 000 commembers es la Pro Natura la plü grond'organisaziun pella protecciun da la natüra in Svizra. La SUS planisescha, intermediéscha e maina daspö l'on 1976 in tuot la Svizra lavuors per gruppas da giuvenils e creschüts ed eir per homens chi praistan servezzan civil. Las gruppas da voluntaris e voluntaris da la SUS lavuran tuottas a favur da la protecciun e la chüra da la natüra e la

cuntrada cultivada. *Sarah Siegrist* coordinescha ils progets da la SUS. La gruppa chi'd es quist'eivna in acziun a Sent, quatter homens ed ot duonnas da Genevra fin Vnà, vain instruida e manada da *Michael Gosteli*. El es specialist per da quists mürs.

«Cun üna metoda veglischma»

Ils mürs sechs, resp. morts vegnan costruits tenor el cun craps chi's chatta illa natüra. «Quels craps as pruna sü sainza molta o betun, quista metoda ha ün'età venerabla da plüs tschientiners», ha l'explichà, «ils mürs morts sun spazis vitals prezios per bes-chas e plantas ed han uschea survgni üna funcziun importanta illa cuntrada cultivada sco qua a Sent.» A la visita a Sent d'iran preschaints in marcurdi eir ils proprietaris da las parcelas sur e suot il mür chi vain refat, ils paurs *Aita* e *Jachen Zanetti*. Els mainan mincha di la marena e l'aua choda pel tè o café fin a Von. «No eschan fich cuntaints culla lavur da quist team, id es bel chi dà gliud chi vain pro no a far quista lavur», ha dit *Jachen Zanetti*, «id es nempe da verer da mantgnair quists mürs morts.»

Profità da l'esperienza dals partecipants

Sco cha *Gosteli* ha dit pona lavur da maniera speditiva quist'eivna a Sent: «Per ün pèr da no es quist fingià la sesavla jada chi's partecipeschan ad ün'eivna da far mürs morts. Els han dimena fingià bler'esperienza cun far quista lavur.» El sves es independent e lavura suvent pella SUS. Per l'expert da mürs morts esa la prüma jada ch'el lavura in Engiadina: «I'm plascha bain qua in quista cuntrada terrassada e'ls proprietaris dals prads sur e suot il mür cha no refain sun fich cordials. Els predschan nossa lavur, quai chi nun es adüna il cas», ha *Michael Gosteli* accentuà. Cha quist mür in vicinanza da Sent haja aint crappuns fich pesants, ha l'aggiunt, «id ha vulgü l'agüd da tuots per tils plazzar. Quista lavur cumünai vula es eir statta üna bell'esperienza.»

Minchün da la gruppa sa che ch'el ha da far.

FOTOS F. ANDRY/S. SIEGRIST

Angelika Abderhalden, il pèr Aita e Jachen Zanetti e Regula Ott piglian suot ögl il resultat da la lavur.

Sarah Siegrist chi coordinescha ils progets da la SUS e Michael Gosteli chi maina il lavur a Sent.

Simpatia pel rumantsch e pella Val Müstair

■ (lr/mp) Sco üsità han darcheu lö a Sta. Maria ils cuors intensivs da rumantsch, organisats da *Lia Rumantscha ed Union dals Grischs*. Dürant l'eivna chi vain as sfadian bundant 40 personas dad imprendier e da dovrar nossa lingua. Ils cuors intensivs da valader han lö daspö bod trenta ons a Scuol ed a Sta. Maria, in Engiadina Bassa adüna d'instà ed in Val Müstair adüna d'utuon. Intant cha a Scuol haja dat ingon ün nouv record da partecipants es il nomer in Val ün zich plü bass co l'on passà, però amo adüna remarchabel. Ils differents nivels van dals principiants chi nun han ingün'idea da rumantsch sur quels chi ris-chan üna seguonda jada, ed oters chi frequentan ils cuors per la terza o quarta jada fin pro quellas personas chi inclegian e discuorran bainischem la quarta lingua naziunala. Quists ultims as partecipeschan obain al cuors da conversaziun e rinfrais-ch, obain ad ün seminar litterar sur da Tista Murk.

Üna fidelità impreschiunanta

Il promotur regiunal da la LR, *Mario Pult*, es satisfat cha tantas personas s'han annunzchadas: «Ingon han lö ils cuors ün'eivna plü tard co l' solit. Il motiv da quist spostamaint es cha las vacanzas da stà da la scoula han dürà ün'eivna plü lösch.» El es cuntaint cha l' spostamaint nun ha gnü consequenzas negativs sül-la partecipaziun, eir schi nu's possa registrar quista jada ün record da partecipaziun.

ziun. Quai chi til fa impreschiun es cha duos terzs da las personas vegnan daspö ons: «Implü am faja grond plaschair cha quasi tuot ils partecipants van cuntaints, schi furtünats, a chasa. Quai es in prüma lingia il merit da las personas

d'instrucziun chi sun eir ellas fich fidelas.» Il program accompagnant cuntegna ingon, sper il chant cumünai vel da la daman: la visita al muglin Mall, la preschantaziun da la Biblioteca Jaura cun *Hans-Peter Schreich*, üna guida tras

il cumün da Müstair cun *Valentin Pitsch*, üna prelecziun cun *Mevina Puorger* i'l Chastè da cultura a Fuldera ed üna sairada da tarablas e dittas cun *Bigna Mirjam Rösch-Schreich* illa Chasa Jaura a Valchava. «Per promover la cumpagnia

organisaina adüna üna tschaina cumünai vula e daspö duos ons spordschaina la pussibilità d'imprender a cuschnar ün trat indigen», agiundscha *Mario Pult*. El tradischa cha'ls interessats pudaran imprender a far canedels.

Üna tala brajada sco dal 2012 es eir ingon da la partida.

FOTO ARCHIV LR